

PAPER DETAILS

TITLE: SEHRENGIZE FARKLI BİR BAKIS: AZÎZÎ VE LEBÎBÎ'YE AIT SEHRENGİZLERİN
MUKAYESELİ İNCELEMESİ

AUTHORS: Mehmet ALTINOVA

PAGES: 222-228

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/612042>

Cilt/Volume: 2, Sayı/Issue: 4, 2018
TEBDİZ ÖZEL SAYISI, ss/pp. 222-228
Geliş Tarihi/Recieved: 12.11.2018-Kabul Tarihi/Reviwed: 17.12.2018

ŞEHRENGİZE FARKLI BİR BAKIŞ: AZİZİ VE LEBİBİ'YE AİT ŞEHRENGİZLERİN MUKAYESELİ İNCELEMESİ

A DIFFERENT PERSPECTIVE ABOUT SEHRENGİZ: A COMPARATIVE ANALYSIS OF
THE SEHRENGİZ OF AZİZİ AND LEBİBİ

Mehmet ALTINOVA

Öz

Şehrengiz bir şehrin dilberlerini ve güzelliklerini anlatan edebî türlerden biridir. İran'da XII. yüzyılda şeh-âşüb adıyla ilk örneklerinin verildiği araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir. Türk edebiyatında ise XVI. yüzyılda Mesîhî'nin ve ardından Zâtî'nin *Edirne Şehrengizi* ile ilk örnekleri verilen tür, zamanla Lâmiî Çelebi'nin *Bursa Şehrengizi* ile gelişim ve değişim göstererek klasik Türk edebiyatında önem kazanmıştır. Sosyal hayattan izlerin görüldüğü, övgünün bulunduğu ve lirik bir anlatıma sahip olan şehrengizler klasik Türk şiirindeki benzetme unsurlarını kullanarak hayalî sevgili tipolojisinden ziyade gerçek güzellerin ön plana çıktığı bir türdür. Büyük bir kısmı mesnevî tarzında yazılan bu eserler birçok bilimsel araştırmaya konu olmuştur. Bu çalışmada başlangıçta XVI. yüzyıl şairlerinden Azîzî ve Lebîbî hakkında bilgi verilmesinin ardından şehrengiz türü tanımlanmıştır. Ardından edebiyat tarihimizde tek kadın şehrengizini yazan Azîzî'nin *İstanbul Şehrengizi* ile edebiyatımızda tek bir semtinin şehrengizini yazan Lebîbî'nin Eyüp bölgesindeki yirmi erkek esnafın vasıflarını övdüğü *Eyüp Şehrengizi* adlı eserler mukayese edilmiştir. Çalışmada mukayese sonucunda iki şehrengizdeki tespit edilen benzerlik ve farklılıklardan birtakım sonuçlar elde edilmiş ve şehrengiz literatürüne katkı sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca şairin *Divân*'ında yer alan şehrengize benzer *Cevâb-ı nâme* adlı kaside üzerine birtakım düşünce ve tekliflere çalışmada yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şehrengiz, Azîzî, Lebîbî, İstanbul Şehrengizi, Eyüp Şehrengizi, XVI. yüzyıl.

Abstract

Sehrengiz is a kind of the literaty that explain of men that lives in a city. Sehrengiz is called as şeh-âşüb in Iran and first appeared in there. We can find the first example of sehrengiz in 16th century in Turkish litareture with Mesîhi Sehrengiz of Edirne and after than Sehrengiz of Edirne had written by Zati. In 16th century the sehrengiz have being changed with Lami Çelebi. Because of that Lami had been written in his sehrengiz both of explained city and men. We can't see fake person with this literaty, all of them is real person and that person was very close with poetry. This was written as matlawi and did a lot of works about this litarature. In this study firstly gave some information about one of the 16th century poetry Azîzî and Lebibi and after than explained sehrengiz. The İstanbul Sehrengiz that was written by Azîzî and Eyup Sehrengiz that was written by Lebibi was compared. Result of this works, we learned many information and imporoved sehrengiz litarature. We told some tought about Azîzî's a qaside called as Cevab-ı name in this works.

Keywords: Sehrengiz, Azizi, Lebibi, The Sehrengiz of Istanbul, The Sehrengiz of Eyup, 16th Century.

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, mehmetaltinova@hotmail.com

* Bu yazı, 05 Kasım 2018 tarihinde Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nde düzenlenen *Osmanlı Edebi Metinlerinin Anlam Dünyası III* adlı sempozyumda sunulan bildirinin genişletilerek yeniden düzenlenmiş şeklidir

Azîzî ve Lebîbî'nin Hayatına Dair

Azîzî (ö. 1585), Osmanlı'nın bilimde, sanatta ve siyasette başarılı olduğu XVI. yüzyılda yetişen şairlerinden biridir. Pek çok şair gibi kaynakların çoğunda zikredilmiş fakat hayatı hakkında fazla bilgiye yer verilmemiştir. Kınalızâde Hasan Çelebi (ö. 1604), Riyâzî (ö. 1644), Gelibolulu Âlî (ö. 1600), Kâtib Çelebi (ö. 1644), Müstakimzâde Süleyman Sadeddin (ö. 1788) ve Şemseddin Sâmî'den (ö. 1904) edindiğimiz bilgilere göre asıl ismi Mustafa'dır. Âşık Çelebi (ö. 1571) ve Pervâne Bey adının Mehmed olduğunu söylese de Kınalızâde Hasan Çelebi, Azîzî'yi tanıtırken seçilen beyitlerin şairin kendisi tarafından mektupla gönderildiğini yazar. Dolayısıyla şairin adı Mustafa olmalıdır (Ersoy 2012: 140).¹

Tezkirelerde zikredilmeyen Lebîbî'nin ise asıl adı bilinmemektedir. Hayatı hakkında bilgi bulunmamasına karşılık şiir mecmûalarından hareketle bazı çıkarımlar yapmak mümkündür. Bu mecmûalar arasında derleyicinin bazı şairler hakkında kullanmış olduğu ifadelerden Kanûnî Sultan Süleyman (salt. 1520-2566)'ın sağlığında yazıldığı anlaşılan bir şiir mecmûasında (*Mecmu'a-i Eş'âr*, AE Mnz 563 yk. 39b) Lebîbî'nin Hayâlî'nin (öl. 1557) bir gazeline tahmisi bulunmaktadır. Bu da Lebîbî'nin, XVI. yüzyıl şairlerinden olduğunu göstermektedir. (Kaplan 2016: 1067). Onun XVI. yüzyılın şairlerinden biri oluşunun bir başka kanıtı ise XVI. yüzyıl şairlerinden Azîzî'nin *Cevab-ı nâme*² adlı kasidesinde adı geçmesidir. Azîzî'nin

Lebîbî'nin yine dilber lebi vaşfınadır meyli

Sözi kand-i mükerrer gibi şîrîndür o güyânun (Ersoy 2013: 293) beytinden hareketle Lebîbî'nin İstanbullu olduğunu ve XVI. yüzyılda yaşadığını söylemek mümkündür.

Şehrengizler Arasındaki Benzerlikler ve Farklar

Azîzî, kaleme aldığı *İstanbul Şehrengizi*'nde genel kuralları yıkarak Lâmiî Çelebi gibi bir şehrin güzelliğini yahut diğer şehrengizlerde olduğu gibi sadece erkek güzellere bahsetmek yerine yalnızca kadınları ele alması sebebiyle tezkire sahiplerinin ve günümüz araştırmacılarının dikkatini çekmeyi başarmıştır. Azîzî hakkında bilgi veren çoğu kaynak onun *Dîvân*'ındaki şiirlerinin yanında bu eserden de örnekler vermiştir. Hatta Âşık Çelebi'nin Azîzî'nin *Dîvân*'ından birkaç beyit alırken *İstanbul Şehrengizi*'nden pek çok beyit alması Azîzî'nin yaşadığı dönemde eserin dikkat çektiğinin delilidir.

Azîzî, *İstanbul Şehrengizi*, *Nigâr-nâme* yahut tam adıyla *Şehr-Engîz-i İstanbul Der-Hûban-ı Zenân/ Nigâr-nâme-i Zevk-Âmîz Der-Üslûb-ı Şehr-Engîz* eserinde, elli güzeli üçer beyit ile anlatmış ve onların güzelliklerini vasıflandırmıştır. Kimi zaman nesebinden kimi zaman mesleklerinden bahsetmiş ve bahsedilen elli güzeli övmüştür. Şair, sebep-i telif bölümünde bir sohbet esnasında arkadaşlarının ondan şehrin güzelliklerinin övüldüğü bir şehrengiz yazmasını istediği belirtilir. Her ne kadar

¹ Azîzî hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Ersoy 2013: 17-40, Tuğluk 2012).

² Burada bir kanaatimizi de belirtmek istiyoruz. Azîzî'nin *Cevâb-ı nâme* adlı kasidesine bakıldığında şiirin şehrengiz tanımına uyduğu görülmektedir. Zira şair, kasideyi sanki bir mahalle yaşantısını ifade ediyor edasıyla kaleme almıştır. Yetmiş bir beyitten oluşan şiir bir mahallede bulunan zanaatkarları, sanat ehli kimseleri ve onların yaşantıları birer beyitle konu edinmiştir. Şiir İstanbul'u tasvirle başlar ve daha sonrasında sözü edilen dilberler tavsif edilir. Bu örnekler sonucunda Azîzî *Dîvânı*'nda bulunan *Cevâb-nâme* adlı kasideyi bir başka İstanbul şehrengizi olarak saymak mümkündür. Beyit sayısı çok olması sebebiyle sadece iki dilberi yansıtan beyitleri almakla yetiniyoruz. Bu dilberlerden Yorgancı Süleyman ve Terzi İbrahim şu şekilde tavsif edilir:

Eşgi taşını bâlîş edinüp yaşdanur 'uşşâk/ Döşeklüğü güzel maḥbûb **Yorgancı Süleymānu** (Azîzî: *Dîvân* K. 5/38)

Gözi mestân bir şûḥ-ı cihāndur **Terzi İbrāhîm**/ Şarâb-ı la'linün âvâresidür ḥalk o cânun (Azîzî: *Dîvân* K. 5/44)

*Ki bende yok o deñlû kuvvet-i tab*⁶

Ne diyem olmayıcak vüs 'at-i tab (Çetinkaya 2014: 248) beytiyle böyle bir eseri vücuda getirecek kadar kendisini yetkin görmese de

Sözümüz şıma lutf it söz güherdür

Göñül yap kim göñül yapmak hünerdür (Çetinkaya 2014: 249) sözleri üzerine arkadaşlarının ısrarını kırmayarak sözü edilen şehrengizi yazmaya başlar.

Lebîbî, *Eyüp Şehrengizi*'nde klasik şehrengiz tertibine uymadan sebep-i telif yazmayıp doğrudan güzel-leri tavsif eder. Bunun bir yenilik düşüncesi mi yoksa eksik bir nüsha mı olduğu konusu meçhuldür. Eser üzerinde çalışan Hanife Koncu ve Derya Karaca nüshanın eksik olabileceğini söylemektedirler (Koncu 2013: 463; Karaca 2018: 123). Azîzî ise ele aldığımız eserinde klasik şehrengiz tertibine uyar. Bu bağlamda münâcât, sebep-i telif, gece ve gündüz tasvirlerinin ardından elli güzelin her birini üçer beyitler hâlinde tasvir eder. *Eyüp Şehrengizi*'nde ise bu yoktur. Lebîbî, sözü edilen bölümleri atlayarak doğrudan güzelleri anlatır.

Azîzî'nin şehrengizini diğer şehrengizlerden ayıran temel özellik kadınları anlatmasıdır. Diğer şehrengiz yazarları, Lâmiî Çelebi gibi bir bölgenin doğa güzelliklerini veya erkek güzellerini överken Azîzî, *İstanbul Şehrengizi*'nde kadın güzelleri övmesi sebebiyle edebiyatımızda ilk ve tektir. Bu sebeple Aşık Çelebi ve Gelibolulu Mustafa Âlî gibi tezkire sahiplerinin dikkatini çekmiştir. Azîzî sözü edilen müellifler tarafından kadınları ele alması sebebiyle tenkit edilmiş ve kendisine hoş bakılmadığı ifade edilmiştir. Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*'da "*Hırfeti mücellid ve tahsîl-i ma'rifetde mücidd iken Yedi Kullede hisâr eri oldı. Lâkin bî-'ayb Hudâdur zen-dost olup ba'z-ı bîkr-i ma'nâlara dest-res buldı.*" (İsen 1994: 316) sözleriyle Azîzî'nin şiirinden övgüyle bahsetmiş; *İstanbul Şehrengizi*'nin de üslûbunu beğendiğini ifade etmiş olmasına rağmen kadınlardan bahsetmesi sebebiyle tenkit etmiştir. Aşık Çelebi de benzer bir görüşü, *Meşairü's-Şuarâ* adlı tezkiresinde şu şekilde ifade etmiştir: "[...] *Bî-'ayb Huda zen-bâzdur bîkr-i ma'nâlara dest urur, dūşize vü pâkize hayaller kullanır.*" ifadeleriyle şiir söyleme kabiliyetini överken "[...] *Zenler hakkında şehir-engîzi vardır sâ'ir şu'arânun ferzend-i tab'ı yirine bunun da kızı vardır.*" (Kılıç 2010: 1074; Owens 1971: 175a) ifadeleriyle Gelibolulu Mustafa Âlî ile aynı sebebe bağlayarak Azîzî'yi tenkit etmiştir.

Şehrengizlerin bazılarında sebep-i teliften önce gece ve gündüz tasvirleri yapılır. Gece ve gündüz tasvirlerinin yapılması gerçek anlamda bakıldığında bir şehrin içerisindeki doğa olayını veya farklı yaşantılarını ifade ederken; tasavvufî anlamda bakıldığında ise güzelliğin ve bu dünyanın geçici oluşuna yapılmış bir hatırlatma veya uyarı olarak değerlendirilebilir. Azîzî'nin şehrengizinde pek çok şairin şehrengizinde olduğu gibi bu bölüm bulunurken ya nüshanın eksik olmasından ya da yeni bir tarz oluşturma düşüncesinden dolayı Lebîbî'de bu bölüm bulunmamaktadır.

Bir başka unsur ise Azîzî'nin diğer şehrengizlerde çok az rastlanılan eş beyit sayıları hâlinde eserini oluşturmalarıdır. Diğer şehrengizlerde dilberleri bazen üç bazen iki; bazen yedi bazen de sekiz gibi düzeni olmayan beyit sayılarıyla överken Azîzî ise düzenli olarak üçer beyitle dilberlerin vasıflarını anlatmıştır. Azîzî'nin *İstanbul Şehrengizi* bu bakımdan da dikkate değerdir. Lebîbî *Eyüp Şehrengizi*'nde ise dokuz güzeli üçer, on bir güzeli ise ikişer beyitle vasfını övmüştür.

İkisi de tıpkı çoğu şehrengizlerde olduğu gibi mesnevî biçiminde aruzun *mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ fe'ülün* kalıbı ile kaleme alınmıştır. Lebîbî'nin şehrengizi altmış bir beyitten oluşuyorken³ Azîzî'nin şehrengizi

³ Yunus Kaplan neşrinde *Der-vasf-ı Osman Şah* adlı dilberi anlatan kısmın son beyti sehven atlanmış dolayısıyla toplam beyit sayısı altmış olarak verilmiştir.

ise iki yüz yirmi dört beyitten oluşmaktadır. Lebîbî'nin eserinin az beyit sayısına sahip olması nüshasının eksik olması sebebiyle olabileceği gibi Azîzî kadar geniş bir alanı ele almayışından da kaynaklanabilir.

İki şehrengiz arasındaki bir diğer fark güzellerin bulunduğu yerin genişliğidir. Azîzî'nin şehrengizinde bugün Suriçi olarak adlandırılan bölge ele alınıyorken Lebîbî'nin şehrengizinde ise Surdışı diye tarif edilen bölgedeki güzeller ele alınmaktadır. Bu durum bir şehrin bütününe değil sadece bir kısmını ele alması sebebiyle tektir.

Şehrengiz'deki ifade biçimleri de farklılık göstermektedir. Kişi adları yahut meslekler Azîzî'nin *İstanbul Şehrengizi*'nde verilirken bu meslekle ilgili terim yahut kalıplaşmış sözleri birlikte kullanma eğilimi vardır. Lebîbî'de ise bu eğilime rastlanmaz. Örneğin Azîzî, Mumcu Kızı Fâtımâne adlı dilberi anlattığı kısımda dilberin babasının mesleği olan mumculukla ilintili kelimeleri kullanarak⁴ şiir yazma konusundaki hünerini eserinde sergilemektedir;

Birisi **Mumcu** kızı Fâtımâne
Kül oldum 'aşkı ile **yane yane**

Yüzi **mişkât** ü zülfi **leyl-i deycür**
Ten-i zîbâsı güyâ **şem** 'i **kâfûr**

Alup benden beni dîvâne kıldı
Cemâli **şem** 'ine **pervâne** kıldı (Çetinkaya 2014: 253)

Azîzî ile Lebîbî arasındaki bir diğer fark eseri başlıklandırma konusudur. Lebîbî bahsettiği yirmi güzel-den birinin adını vermemiş, on sekizini *Der-Vasf-ı Kerim Şah*, *Der-Vasf-ı Hüseyin Şah*, *Der-Vasf-ı Musli Şah* gibi kalıp; birini ise *Der-Vasf-ı Cerrah-zâde* gibi lakapla anarken Azîzî'nin sözü edilen şehrengizinde ise *Bâğ-ı Hüsnü'n Zeyni Penbe* 'Aynı, *Serv-i Hırâm Müdâm-ı Gül-Endâm*, *Revnağ-ı Deyr-i Âlem Dîvâne Meryem* gibi onları bazı sıfatlarla anmıştır. Şair, bu sıfatlı ifadeleri dilberleri anlattığı kısımda etkili bir şekilde kullanmıştır.⁵

Azîzî ve Lebîbî'nin kelime ve kelime gruplarına dair karşılaştırmasında da kuşkusuz diğer şehrengizlerde de karşılaşılabilecek birtakım farklılıklar ve benzerlikler görmek mümkündür. Lebîbî'nin *Eyüp Şehrengizi*'nde tek bir mısra da iki farklı âyetten iktibas yapılmıştır. *Kur'an-ı Kerîm*'in 92. sûresi olan *Leyl* sûresi ile 93. sûresi olan *Duha* sûresine iktibas edilmiştir. Azîzî ise sadece *Kur'an-ı Kerîm*'in 97. sûresi olan *Kadir sûresine* iktibas etmiştir.

Cemâli müşâfî sırr-ı *Hudâdur*
Şacı **ve'l-leyl** alnı **ve'd duhâdur** (Koncu 2013: 468; Kaplan 2016: 1071)

Şebîh olalı zülfi **leyl-i kadre**
Cemâl-i bâ-kemâli döndi *bedre* (Çetinkaya 2014: 252)

Azîzî, *İstanbul Şehrengizi*'nde beş atasözüne yer verirken Lebîbî, *Eyüp Şehrengizi*'nde atasözlerine yer vermez. Azîzî'nin mezkûr eserinde sözü edilen atasözleri şunlardır:

⁴ Kelimelerin bağlamlarının tespitinde Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü (TEBDİZ) projesinden yararlanılmıştır. Her iki eser de sisteme tarafımızdan işlenmiştir.

⁵ Bu durum nüshadan nüshaya farklılık göstermektedir. Azîzî'nin *İstanbul Şehrengizi* adlı eserinin edisyonlu neşri için bk. (Çetinkaya 2014). Ayrıca *İstanbul Şehrengizi*'nin yeni bir nüshası tarafımızdan tespit edilmiştir. Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emiri-Manzum nu.00685/10'da tespit edilmiştir. Bu nüsha sehven *Şehreniz-i mahbûbân* şeklinde kütüphane kayıtlarına geçmiştir ve yazma mecmûanın 194a-196a yaprakları arasındadır. Bununla birlikte Azîzî'nin şehrengizinin dördü tam biri eksik nüsha olmak üzere toplam beş nüshası olmuştur.

Sözümüz şıma lutf it söz güherdür

Göñül yap kim göñül yapmak hünerdür (Çetinkaya 2014: 249)

N'ola geysen anuñ 'çün egnüme post

Yeter çün 'aşığa bir dost bir post (Çetinkaya 2014: 251)

Utanmayup kulu olsam n'ola anuñ

Ki olmaz oğlı kıızı utananuñ (Çetinkaya 2014: 262)

Anuñ vaşlı baña gerçi maħaldür

Konuğ umduğunu yimez meşeldür (Çetinkaya 2014: 264)

Ne gam cevr itse baña ol vefāsuz

Ki bal olmaz cihān içre belāsuz (Çetinkaya 2014: 264)

Bunun dışında Azîzî kırk iki deyimli sözü edilen şehrengizin içerisinde kullanılmaktayken Lebîbî ise şehrengizinde sekiz deyim kullanmıştır. Bu deyimlerden hiçbirisi benzerlik göstermemektedir. Lebîbî'nin *Eyüp Şehrengizi*'ndeki deyim örnekleri şunlardır:⁶

Diñüz ol dil-ber-i ğaddāra bārī

Bizi gördükçe çizmesin kenarı (Koncu 2013: 470; Kaplan 2016: 1074)

Görünse ol kerīmü'ş-şān dil-ber

Gelürdi kālīb-ı fersüdeye fer (Koncu 2013: 469; Kaplan 2016: 1073)

Kara bağruma bir dem yakı itsem

Olurdu bu dil-i mecrūha merhem (Koncu 2013: 468; Kaplan 2016: 1071)

Azîzî'nin *İstanbul Şehrengizi*'nde kullandığı deyimlere şunlar örnek olarak verilebilir:

Birisi Mumcı kıızı Fāţımāne

Kül oldum 'aşkı ile yane yane (Çetinkaya 2014: 253)

Biri Zülfî kıızı nāmı Selīm Şāh

Yitirdüm 'aqlumı zülfın görüp āh (Çetinkaya 2014: 259)

Göñüller almağa āl ile maħzā

Yakınmış ellerine al hınnā (Çetinkaya 2014: 265)

Sonuç

Şehrengizler, bir şehirdeki erkek güzellerini anlatan metinlerdir. 1512 yılında Türk edebiyatında ilk örneği Mesihî tarafından yazılan bu tür, XVI. yüzyıl şairleri tarafından sevilmiş ve Lâmiî Çelebi'nin Bursa'nın güzellerini anlatmasının yanı sıra şehrin güzelliğinden de bahsederek alanını genişlettiği bir tür hâline gelmiştir. Bununla birlikte şehrengizin yazma şeklinin XVI. yüzyılda daha yeni sistemleştiğini belirtecek olursak tıpkı diğer türlerde olduğu gibi şairlerin sözü edilen türe yeni unsurlar ve teknikler eklediklerini ifade edebiliriz. Bu bağlamda Azîzî'nin *İstanbul Şehrengizi*'nde daha öncesinde kimsenin

⁶ Deyimler hakkında bilgi ve diğer eski Türk edebiyatındaki kullanım örnekleri için bk. Tanyeri: 1999.

yapmadığını yaptığını ve erkek güzellere ziyade kadın güzellere eserinde işleyerek şehrengize farklı bir bakış açısı kazandırmak istediğini söyleyebiliriz.

Bu yenilikler içerisinde Azîzî, diğer şehrengizlerde çok az rastlanılan üçer beyitlik sabit düzenle eserini vücuda getirmiştir. Tezkirelerde Azîzî'nin anlatıldığı bölümlere bakıldığında onun şiir konusunda ne denli yenilikçi olduğu düşünüldüğünde bunun doğal ve Azîzî'nin şiir üslûbunun bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür. Ele aldığımız Lebîbî, *Eyüp Şehrengizi*'nde ise tek nüshasından hareketle ifade edebildiğimiz kadarıyla münâcât ve sebeb-i telîf bölümleriyle birlikte diğer şehrengizlerde ve bazı aşk mesnevilerinin başında da gördüğümüz gece ve gündüz tasvirlerini atlayarak doğrudan erkek güzellere vasıflarını anlatmıştır. Bununla birlikte Lebîbî'nin genel bir şehri değil şehrin yalnızca bir semtini⁷ anlatması bakımından da şehrengizler içinde tek örneğini oluşturmaktadır.

Çalışmada değindiğimiz bir diğer nokta Azîzî'nin kadınları tavsif eden tek şehrengiz olmasının sebepleri arasında çağın en önemli müverrih ve münekkittlerinden Gelibolulu Mustafa Âlî ile Âşık Çelebi'nin kadınları ele alan bu eseri tenkit etmesi olabileceğidir. Adını zikrettiğimiz iki tezkirecinin Azîzî'den sonra kadınları ele alan şehrengizin yazılmamasında etkisi olabileceğini düşünüyoruz. Bunun yanında tezkire yazarlarından Kafzâde Fâizî ve Riyâzî'nin (ö. 1644) tezkirelerinde Azîzî'nin *Dîvânı*'ndan örnekler verip övgüyle bahsetmesine karşın şehrengizini anmaması ilginç bir durum olarak karşımıza çıkar. Bunun sebebi tezkire sahiplerinin bir tercihi olup olmadığı, eseri bilip bilmediğinden mi kaynaklandığı yoksa Azîzî'nin toplumun geleneksel kurallarına karşı bir yenilikle kadınları anlatması sebebiyle mi bahsetmedikleri bugün için bir sırdır.

Ele alınan şehrengizler büyük ölçüde farklılıklara sahip olsa da her iki eser kendine ait özellikleriyle Türk edebiyatının zenginliğine birer örnek niteliğindedir. Genel mahiyetiyle şehrengizlerin birbirleriyle mukayesesi yapıldığında bu metinler hakkında bazı kesin sonuçlar elde edilecek ve bu sonuçlar genel bir şehrengiz tanımı yapmamıza olanak sağlayacaktır.

⁷ Edebiyatımızdaki semtlerin içerisindeki güzellere tavsif edildiği şehrengizleri bulmak mümkündür. Örneğin, Kâtip Davud'un İstanbul ve Vize Şehrengizi Eyüp, Vefa, Ayasofya ve Yeni Camii'yi anlatmaktadır. Fakat Eyüp Şehrengizi'nin tek olmasının sebebi bir şehrin yalnızca bir semtindeki güzellere ele alması sebebiyledir. Bk. Kaya 2013.

KAYNAKÇA

- Akkuş, Metin (1987), *Türk Edebiyatında Şehr-engîzler ve Bursa Şehr-engîzleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Erzurum Atatürk Üniversitesi.
- Canım, Rıdvan (2014), *Divan Edebiyatında Türler*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ersoy, Ersen (2013), *Azîzî Dîvânı*, İstanbul: Akademi Titiz Yayınları.
- <http://lugatim.com> [Erişim Tarihi: 31.10.2018]
- <http://www.tebdiz.com> [Erişim Tarihi: 31.10.2018]
- İsen, Mustafa (1994), *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kaplan, Yunus (2016) “*Lebîbî ve Eyüp Şehrengizi*”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 56, ss. 1063-1076
- Karaca, Derya (2018) *Türk Edebiyatında Şehrengizler –Şehirler ve Güzeller-*, Basılmamış Doktora Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Karaman, Hayrettin, v.d. (2016). *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kaya, Bayram Ali (2010), “*Şehrengiz*”, *DİA C. 38*, s. 461-462.
- Kaya, Hasan (2015), “*Kâtib Davud'un İstanbul ve Vize Şehrengizi*”, *Turkish Studies*, Volume 10/12 Summer, ss. 631-686.
- Kılıç, Filiz (2010) *Âşık Çelebi Meşâirü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*, C. II, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- Koncu, Hanife (2013) “*Bir Eyüp Şehrengizi (Şehrengiz-i Lebîbî Cüvânân-ı Ebî Eyyûb-ı Ensârî)*”, Ahmet Atilla Şentürk Armağanı, [ed. Ahmet Kartal, Mehmet Mahur Tulum], İstanbul: Akademik Yayınlar.
- Levend, Agâh Sırrı (1951), *Türk Edebiyatında Şehr-engîzler ve Şehr-engîzlerde İstanbul*, İstanbul: İstanbul Enstitüsü Yayınları.
- Levend, Agâh Sırrı (1984), *Türk Edebiyatı Tarihi, C. I Giriş*, Ankara: TTK Yayınları.
- Owens, G.M. Meredith (1971), *Meşâir üş –Şuarâ or Tezkire of Âşık Çelebi*, London.
- Pala, İskender (2012), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Selçuk, Bahir (2016), “*Edebi Türler ve Tarzlar*”, *Osmanlı Edebî Metinlerini Anlama Kılavuzu*, [haz. Şenödeyici vd.], İstanbul: Kesit Yayınları.
- Şehrengiz-i Mahbûbân, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emiri-Manzum nu. 00685/10, yk. 194a-196a.
- Şentürk, Ahmet Atilla (2006), “*Klasik Şiir Estetiği*”, *Türk Edebiyatı Tarihi* [ed. Talat Sait Halman], C. I, s. 349-390.
- Tanyeri, Mehmet Ali (1999), *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tezcan, Nuran (2016), “*Güzele Bir Şehrengizden Bakış*”, *Divan Edebiyatına Yeniden Bakış*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tuğluk, İbrahim Halil (2012) <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1366> [Erişim Tarihi: 10. 11. 2018]
- Uludağ, Süleyman (2012), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Ülkü, Çetinkaya (2014), “*Bir Kadın Şehrengizi: Azîzî'nin İstanbul Şehrengizi*”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, (54) 1, ss. 229-268.